

วจนกรรมจากคำเ็นขวัญในพิธีกรรมรักษาโรค ของหมอเหยาชาวผู้ไทย

Speech Acts from Soul Recalling in Therapeutic
Ceremonies of the Phu-Thai Shamans

อลงกรณ์ อิทธิพล¹

Alonkorn Itdhiphol

¹มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ กรุงเทพฯ (กำลังศึกษาปริญญาเอก
ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)

Rajamangala University Technology Rattanakosin (Studying for Ph.D.
at Kasetsart University)

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวัจนกรรมจากคำเ็นขวัญ ในพิธีกรรมรักษาโรคของหมอเหยาชาวผู้ไทยใน 4 จังหวัด คือ กาฬสินธุ์ นครพนม สกลนคร และมุกดาหาร จากการศึกษาพบว่า หมอเหยาจะใช้วัจนกรรม ปลอบประโลมใจมากที่สุด และมีวัจนกรรมที่มีคำกริยาเป็นตัวบ่งชี้ (วัจนกรรมตรง) ได้แก่ การบอกกล่าว การชี้แนะ การผูกมัด การแสดงความรู้สึก และการแถลงการณ์ สำหรับวัจนกรรมอ้อมนั้น มีการใช้ประโยคที่เป็นคำถาม แต่มีเจตนาเพื่อบอกเล่าหรือขอร้องให้ขวัญของผู้ป่วยกลับมาเข้าร่างจะได้หายเป็นปกติ รวมทั้งมีการใช้วัจนกรรมปลอบประโลมใจ แต่ใช้รูปประโยคเป็นคำสั่งห้าม งานวิจัยนี้ได้ผลสรุปที่สอดคล้องกับทฤษฎีวัจนกรรมของจอห์น อาร์.เซอร์ล กล่าวว่ “คำพูดก่อให้เกิดการกระทำ” เพราะคำเ็นขวัญในพิธีกรรมรักษาโรคของหมอเหยาสามารถใช้คำพูดเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ป่วยกลับมาเป็นปกติได้และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุรัชย์ ชินบุตร เรื่อง การสืบทอดอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของหมอเหยาและอัตลักษณ์ของชาวผู้ไทยในพิธีเหยา เลี้ยงผีที่พบว่า การเหยาเป็นวัฒนธรรมของชาวผู้ไทยที่สะท้อนความเชื่อในการรักษาแบบพื้นบ้าน และผู้ป่วยที่หายจากการเจ็บป่วยจะฝากตัวเป็นลูกศิษย์และรับอำนาจศักดิ์สิทธิ์เป็นหมอเหยาคนต่อไป

คำสำคัญ : วัจนกรรม ผู้ไทย หมอเหยา การเ็นขวัญ พิธีกรรมรักษาโรค

Abstract

The results showed that the soul calling speech acts of Phu-Thai shamans in therapeutic ceremonies procedure was the same in all 4 provinces (Kalasin, Nakorn Phanom, Sakon Nakhon and Mukdahan.). It was found that Moh Yao used the speech acts to reassure the patients most. The performative verb of speech acts (direct speech acts) used were : assertives, directives, commissives and declaratives. In terms of indirect speech acts, questioning with purpose of asserting or soul recalling was used. In addition, reassuring in from of prohibiting utterances was used. The results and conclusion of this research corresponds with the speech acts theory of John R. Searle as “Speech makes acts” It can be proved by the speech used by Moh Yao to encourage and reassure the patients. This research corresponds with Surachai Chinabutr as Sacred Power Transmission of The Yao Ritual Practitioner and Phu Thai Identity in Yao Liang Phi Ritual. The results of the study reveals that the Yao ritual reflects the relation between Phu Thai religious belief and Phu Thai folk healing tradition. The patients who recover from their sickness may decide to inherit the sacred power from their healer and become Mor Yao themselves.

Keywords : Speech Acts , Phu-Thai , Shamans , Soul Recalling , Therapeutic Ceremonies

บทนำ (Introduction)

ชาวผู้ไทยเป็นคนไทยกลุ่มหนึ่งที่มีความเชื่อเรื่องขวัญที่ยังคงยึดถือสืบทอดจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน พิธีกรรมนี้มีมานานก่อนที่พุทธศาสนาจะเผยแผ่เข้ามาในดินแดนแถบสุวรรณภูมิ ดังจะเห็นได้จากคำเอนขวัญประกอบพิธีกรรมรักษาโรคของคนไทยกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า (เมียนมาร์) และสาธารณรัฐอินเดีย ซึ่งต่างก็มีพิธีนี้ด้วยกันทั้งสิ้น เช่น การเรียกขวัญผู้เจ็บป่วย การเรียกขวัญคู่บ่าวสาวในงานแต่งงาน การเรียกขวัญในโอกาสมีผู้มาเยี่ยมเยียน ดังที่ วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์ กล่าวว่า “สำหรับคนไทยในอินเดียและพม่านั้น มีทั้งคำเรียกขวัญคนและขวัญข้าว ส่วนคนไทยในประเทศนั้นยังมีการเรียกขวัญสัตว์ เช่น ช้าง และสิ่งไม่มีชีวิต เช่น เสือเรือ นเรือ และเกวียนอีกด้วย พิธีเรียกขวัญที่เก่าแก่ที่สุดหรือพิธีเรียกขวัญแรกที่คนไทเมื่อนั้นเป็นพิธีเรียกขวัญผู้ป่วย ” (วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์ 2529 : 60) เนื้อหาในบทเรียกขวัญเพื่อรักษาผู้เจ็บป่วยประกอบด้วยการเชิญผีฟ้าพญาแถน และผีบรรพบุรุษลงมาคุ้มครองรักษาและชักชวนขวัญที่ตกใจหนีไปอยู่ในป่าเขาหรือแม่น้ำลำธารให้กลับคืนมาสู่ร่างกายของผู้ป่วยตามเดิม ดังที่ มาลี สิทธิเกรียงไกร กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่องหมอละอ้าย: ผู้รักษาพื้นบ้านในชุมชนชาวผู้ไทยความว่า ชาวผู้ไทยมีความเชื่อที่บอกเล่าสืบทอดกันมาว่า เมื่อขวัญกลับเข้าสู่ร่างกายแล้ว คนผู้นั้นก็จะเป็นปกติสุขตามเดิม (มาลี สิทธิเกรียงไกร 2538: 64) สำหรับประเทศไทยภายหลังที่นับถือพุทธศาสนาแล้ว ได้มีการเพิ่มเติมคาถาภาษาบาลีลงในบทเรียกขวัญด้วย โดยจะอัญเชิญพระรัตนตรัยมาปกป้องรักษาผู้ป่วย ในตอนขึ้นต้นหรือตอนจบของตัวบทเรียกขวัญเพื่อความเป็นสิริมงคลด้วย

ปัจจุบันการเรียกขวัญยังเป็นที่นิยมของคนไทยและยังพบเห็นได้ในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยจะใช้หมอละอ้ายหรืออาจจะเรียกชื่ออื่นที่แตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น ในงานวิจัยนี้จะศึกษาวัจนกรรมจาก

คำเอ็นขวัญในพิธีกรรมรักษาโรคของชาวผู้ไทยที่เรียกว่า “การเหยา” ซึ่งเป็นการรักษาผู้เจ็บป่วยทางจิตใจด้วยการเรียกขวัญให้กลับคืนมาซึ่งผู้ทำพิธีเรียกว่า “หมอเหยา” ทำหน้าที่เป็นตัวแทน “สื่อสาร” ระหว่างผู้ป่วยกับผีที่เข้ามาสิงผู้ป่วยจนทำให้เกิดอาการผิดไปจากปกติ เช่น ซึมเศร้า เหม่อลอย เจ็บปวดตามร่างกาย เป็นต้น อาการเหล่านี้เชื่อว่า เกิดจากการกระทำของผี ซึ่งเป็นเหตุให้ขวัญหนีออกจากร่างกายไป ดังนั้นเพื่อที่จะเรียกขวัญของผู้ป่วยให้กลับคืนเข้าสู่ร่างกาย หมอเหยาจะล่าเอ็นขวัญเพื่อให้ขวัญกลับมา โดยเริ่มต้นจากการกล่าว อัญเชิญ เทวดา ผีฟ้า พญาแถน และผีบรรพบุรุษให้ลงมาเข้าร่างของหมอเหยา แล้วใช้ผู้ช่วยหมอเหยาเป็นล่ามคอยซักถามสาเหตุของความเจ็บป่วยหรืออาการที่ผิดปกติ ในขณะที่รักษาผู้เจ็บป่วยนั้น หมอเหยาจะปลอบประโลมใจผู้ป่วย คำเอ็นขวัญเหล่านี้จะมีเนื้อหาที่แสดงถึงความรักความห่วงใยที่มีต่อผู้ป่วย มีการสอบถามถึงความต้องการของผีที่เข้าสิงและสาเหตุของความเจ็บป่วย รวมทั้งขอขมาลาโทษแทนผู้ป่วยที่ได้ล่วงเกินผีทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา ในคำเอ็นขวัญเพื่อรักษาโรคจะมีการพรรณนาถึงความรัก ความห่วงใยของบุคคลในครอบครัว รวมถึงความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหารในท้องถิ่นซึ่งเป็นที่อยู่ของผู้ป่วย และชักชวนขวัญที่หนีไปให้กลับคืนมาสู่ร่างของผู้ป่วย ซึ่งจะมีขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม และการเสี่ยงทายที่สะท้อนวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และมีการสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้ป่วย โดยผู้ประกอบพิธีจะร้องเป็นท่วงทำนองทั้งเร็วและช้า โดยมีหมอแคนเป็นผู้เป่าคลอไปตลอดระยะเวลาการรักษาทรง คุณจันทจร กล่าวว่า วิธีการรักษาโรคของหมอเหยาชาวผู้ไทยดังกล่าวมีรูปแบบเหมือนการรักษาด้วยดนตรีบำบัด (Music Therapy) ในสมัยปัจจุบัน โดยมีจุดประสงค์เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยทางจิต จัดเป็นกลวิธีการใช้ภาษาเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ป่วย (ทรงคุณ จันทจร 2540 : 57) สำหรับแคนนี้จัดเป็นเครื่องดนตรีหลักในการทำพิธีกรรมเหยา หมอแคนจะนิยมใช้ “ลายลำผู้ไทย” หรือทำนองอื่น ๆ เช่น ลายลมพัดพร้าว ลายผู้ไทยใหญ่ ลายผู้ไทยน้อย ลายโป้ซ่าย ลายโป้ขาว

ส่วนลายประยุคต์อื่น ๆ ไม่ค่อยนิยมใช้กันมากนัก

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การเหยา คือ การเยียวยารักษาจิตใจและเรียกขวัญกำลังใจให้กลับคืนมาสู่ตัวของผู้ป่วย เมื่อขวัญกลับมา ผู้ป่วยจะมีจิตใจเข้มแข็ง ร่างกายก็จะกลับมามีเรี่ยวแรงดีขึ้น และพร้อมที่จะต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บต่อไป

ผู้วิจัยมีความคิดว่า การใช้วัจนกรรมจากคำเ็นขวัญเพื่อรักษาความเจ็บป่วยของหมอเหยาชาวผู้ไทยมีความน่าสนใจ เพราะถ้อยคำต่างๆ ที่หมอเหยาใช้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ทั้งนี้เนื่องจากภาษาในบทเล่า (ร้อง) (recited text) ทำให้ผู้เจ็บป่วยหายจากความเจ็บป่วยได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นโรคที่มีสาเหตุมาจากสภาวะทางจิตใจไม่ปกติ วิญญู ผลสวัสดิ์ กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง พิธีกรรมเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวผู้ไทยตำบลคำชะอี ความว่าการเหยาเป็นการรักษาอาการเจ็บป่วยทางจิตใจ หากผู้ป่วยเป็นโรคที่มีสาเหตุจากพยาธิสภาพภายในร่างกาย หมอเหยาจะไม่รักษา แต่จะแนะนำให้ไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาล (วิญญู ผลสวัสดิ์ 2536 : 117) สำหรับการรักษาโรคด้วยการเหยานี้เป็นการรักษาโรคร้ายไข้เจ็บ โดยการใช้คำพูดเพื่อปลอบประโลมใจผู้ป่วย คำพูดทุกถ้อยคำไม่เพียงแต่เป็นคำปลอบประโลมใจแต่ยังก่อให้เกิดการกระทำต่าง ๆ ตามมาอีก เช่น การสัญญา การแนะนำ การสั่ง การขอร้อง การขู่ เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ รวมเรียกว่า “วัจนกรรม” (Speech acts) จากการสำรวจงานวิจัยพบว่า มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องพิธีกรรมเหยาชาวผู้ไทยมาบ้างแล้ว โดยมุ่งเน้นทางด้านไทยคดีศึกษา นาฏศิลป์และดุริยางคศาสตร์ ได้แก่ มาลี สิทธิเกรียงไกร (2538) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง หมอเหยา : ผู้รักษาพื้นบ้านในชุมชนชาวผู้ไทย วรารุณี เรืองบุตร (2547) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง ดนตรีพิธีกรรมผีฟ้าอีสานเหนือ ดนัย ขาทิพย์รส (2548) ทำงานวิจัยเรื่อง บทบาทของบทร้องประกอบพิธีกรรมเหยาของชาวผู้ไทย สุรชัย ชินบุตร (2553) ทำงานวิจัยเรื่อง การสืบทอดอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของหมอเหยาและอัตลักษณ์ของชาวผู้ไทยในพิธีเหยาเลี้ยงผีแต่สำหรับการศึกษาเรื่องวัจนกรรมยังไม่มีผู้ศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจ

ที่จะศึกษาเพื่อเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีทางด้านภาษาศาสตร์เรื่อง วัจนกรรมกับ
ไทยคดีศึกษา โดยนำบทร้องประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญเพื่อรักษาโรคของหมอ
เหยาชาวผู้ไทยมาศึกษาองค์ประกอบทางวัจนกรรมตามแนวคิดทฤษฎีวัจนกรรม
ของ จอห์น อาร์. เซอร์ล ที่กล่าวว่า การใช้คำพูดที่ก่อให้เกิดการกระทำซึ่งจะมี
2 ลักษณะ คือ วัจนกรรมตรง หมายถึง ถ้อยคำที่แสดงเจตนาตรงตามรูปภาษาที่
ปรากฏ และวัจนกรรมอ้อม หมายถึง ถ้อยคำที่แสดงเจตนาไม่ตรงตามรูปภาษาที่
ปรากฏ (John R. Searle 1969:12-20)ซึ่งจอห์น อาร์. เซอร์ล (Searle 1969:12-20)
ได้แบ่งวัจนกรรมออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มบอกกล่าว (Assertives) เป็นวัจนกรรมที่เน้นให้เห็นว่า
ผู้พูดเชื่อในความเป็นจริงเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ และความเป็นไปที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัว
จึงต้องการบอกเล่าข้อมูลดังกล่าวด้วยเห็นว่า ผู้ฟังยังไม่ทราบหรือจะเป็น
ประโยชน์ต่อผู้ฟัง เช่น การพูด (Saying) การกล่าว (Stating) การยืนยัน
(Asserting) การสรุป (Concluding) การรายงาน (Reporting) การเตือนความจำ
(Reminding)การบรรยาย (Describing) การวิจารณ์ (Criticizing) การสมมติฐาน
(Hypothesizing) เป็นต้น นอกจากนี้ วัจนกรรมในกลุ่มนี้ยังสามารถใช้พูดเพื่อ
บอกเล่าให้ประโยชน์แก่ตัวผู้พูดเองได้เช่นกัน เช่น การพูด โอ้อวด (Boasting)
เพื่อให้ข้อมูลของตนเองแก่ผู้ฟัง เป็นต้น

2. กลุ่มชี้แนะ (Directives)เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดสื่อไปยังผู้ฟัง โดยมีจุด
มุ่งหมาย เพื่อให้ผู้ฟัง กระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อผู้พูด เช่น การสั่ง การขอร้อง
หรือ การแนะนำ เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังทำอะไร สักอย่างหนึ่ง
เพื่อประโยชน์ของผู้พูด แต่มีน้ำหนักของถ้อยคำต่างกัน (ความสุภาพหรือความ
รุนแรงของถ้อยคำ) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางสังคมและความสัมพันธ์ระหว่าง
ผู้พูดกับผู้ฟัง เช่น การขอร้อง(Requesting)การออกคำสั่ง (Commanding) การ
เสนอแนะ (Suggesting) การแนะนำ (Recommending)การเชิญชวน (Inviting)
การทำทลาย (Challenging) การอ้อนวอน (Begging) เป็นต้น

3. กลุ่มผูกมัด (Commissives) เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดมีจุดมุ่งหมายแสดงให้ เห็นว่าจะกระทำการบางอย่างเพื่อผู้ฟังในอนาคต เช่น การสัญญา (Promising) การสาบาน (Vowing) การเสนอตัว (Offering) การปลอบโยน (Reassuring) การแสดงความตั้งใจ (Intending) การขู่ (Threatening) การอาสา (Undertaking) เป็นต้น

4. กลุ่มแสดงความรู้สึก (Expressives) เป็นวัจนกรรมที่บ่งบอกอารมณ์ความรู้สึกและทัศนคติของผู้พูด ที่มีต่อผู้ฟังหรือสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบข้าง ผู้ฟังจะรู้สึกซาบซึ้งประทับใจในคำพูดที่แสดงความรู้สึกต่าง ๆ ผู้พูดไม่มีความประสงค์จะให้ผู้ฟังกระทำการสิ่งใดหรือให้ผู้ฟังทราบถึงข้อมูลสำคัญแต่อย่างใด เช่น การขอบคุณ (Thanking) การขอโทษ (Apologizing) การทักทาย (Greeting) การเตือน (Warning) การชม (Complimenting) การแสดงความเสียใจ (Expressing condolence) เป็นต้น

5. กลุ่มแถลงการณ์ (Declaratives) เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดประกาศเพื่อกระทำการบางสิ่งบางอย่าง อันมีผลทำให้สภาพสิ่งของ บุคคล หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปเป็นวัจนกรรมที่แสดงให้เห็นเจตนารมณ์อย่างชัดเจน และมักใช้ในบริบทที่เป็นทางการสูง เช่น การแต่งตั้ง (Appointing) การเสนอชื่อ, แต่งตั้งชื่อ (Nominating) การไล่ออกจากงาน (Firing from employment) การตัดสินจำคุก (Sentencing to imprisonment) การยอมแพ้ (Capitulating) การเปิดงาน (Opening ceremony) เป็นต้น

นอกจากนี้ เซอร์ล (Searle) ยังกล่าวถึงวัจนกรรมอ้อม ซึ่งเป็นการศึกษาความหมายประจำรูปภาษา ซึ่งไม่สอดคล้องกับความหมายที่เป็นเจตนาของผู้พูด การพูดลักษณะนี้ ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังได้รับทราบถึงบางสิ่งบางอย่างที่มากกว่ารูปภาษาที่ปรากฏ

วัจนกรรมอ้อม จึงเป็นการเน้นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวภาษากับผู้ใช้ภาษา และการให้ความสำคัญกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษา

ทั้งนี้จะต้องดูเจตนาที่แท้จริงของผู้ใช้ภาษาซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของวัจนกรรมนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างรูปประโยค (Form) และหน้าที่ของประโยค (Function) จึงมีสำคัญต่อการตีความเจตนาของคำพูด กล่าวคือ วัจนกรรมตรงจะใช้รูปประโยคที่ทำหน้าที่ตรงตามรูปประโยค เช่น ประโยคบอกเล่าใช้สำหรับเล่าเรื่องต่าง ๆ ประโยคคำถามใช้สำหรับถามคำถาม ประโยคคำสั่งหรือขอร้องใช้สำหรับออกคำสั่งหรือขอร้องให้ทำตาม ส่วนวัจนกรรมอ้อมจะใช้รูปประโยค ที่ทำหน้าที่ไม่ตรงตามรูปประโยค เช่น

“คืนนี้เราไปดูหนังกันไหม” (รูปประโยคเป็นคำถาม แต่เจตนาต้องการชักชวนให้ไปดูหนัง)

“ฉันจำเป็นต้องอ่านหนังสือสอบปลายภาค”(ผู้ตอบไม่ได้รับคำชวนหรือปฏิเสธ แต่บอกถึงความจำเป็น ซึ่งเท่ากับเป็นการปฏิเสธอย่างสุภาพ โดยอ้างเหตุผล เพื่อให้ผู้พูดไม่เสียใจ)

“ทำไมคุณมาช้าจัง” (รูปประโยคเป็นคำถาม แต่เจตนาเป็นการตำหนิหรือบ่นว่ามากกว่าจะอยากรับเหตุผลของการมาไม่ตรงตามเวลาที่นัดหมาย)

การใช้ภาษาในลักษณะดังกล่าวนี้ เรียกว่า “วัจนกรรมอ้อม” เป็นลักษณะการใช้ถ้อยคำที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำรูป ผู้ฟังต้องตีความจากเจตนาและดูจากบริบทในขณะที่มีการสื่อสาร

ในงานวิจัยนี้จะทำให้ทราบถึงประเภทของการใช้วัจนกรรมจากการเ็นขวัญในพิธีกรรมเรียกขวัญเพื่อรักษาโรคของหมอเหยาชาวผู้ไทยและยังทำให้เห็นถึงวัฒนธรรมประเพณีของชาวผู้ไทยที่ปรากฏในคำเรียกขวัญอีกทางหนึ่งด้วยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์วัจนกรรมที่มีคำกริยาเป็นตัวบ่งชี้(วัจนกรรมตรง)จากคำเ็นขวัญในพิธีกรรมรักษาโรค
2. เพื่อวิเคราะห์และจัดประเภทวัจนกรรมอ้อมจากคำเ็นขวัญในพิธีกรรมรักษาโรค

วิธีการศึกษาค้นคว้า (Methods)

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์การศึกษาวังนกรรมจากคำเ็นขวัญในพิธีกรรมรักษาโรคของหมอเหยาชาวผู้ไทยใน 4 จังหวัด คือ กาฬสินธุ์ นครพนม สกลนคร และมุกดาหาร ซึ่งสุวิทย์ ธีรศาตวัด และณรงค์ อุปัญญา กล่าวว่า “เป็นพื้นที่ซึ่งมีชาวผู้ไทยอาศัยอยู่มากที่สุด” (สุวิทย์ ธีรศาตวัดและณรงค์ อุปัญญา , 2538: 21-29)

ผู้วิจัยเริ่มต้นเก็บข้อมูลโดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวผู้ไทย และเริ่มออกสำรวจข้อมูลภาคสนามโดยเริ่มต้นจากจังหวัดมุกดาหาร ที่ทราบว่าหมอเหยาอายุมากที่สุด คือ นางมอนแก้ว จันทશેโร อายุ 95 ปี โดยใช้เทคนิควิธีแบบแบบบอกต่อ (Snowball Sampling Technique) ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลคนแรกที่ถูกเลือก และจะบอกต่อถึงผู้เป็นหมอเหยาที่มีชื่อเสียงในจังหวัดของตนเอง 2 คน ซึ่งจากการสอบถามจะเป็นผู้มีภูมิลำเนาในอำเภอเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน (ผู้วิจัยคาดว่าที่ผลการคัดเลือกเป็นลักษณะนี้เพราะเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวและระบบเครือญาติของหมอเหยา) โดยผู้วิจัยเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติตรงกับที่ผู้วิจัยต้องการ คือ เป็นหมอเหยารักษาโรคที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในกลุ่มหมอเหยาด้วยกัน ซึ่งคนเหล่านี้มักจะได้รับการยกย่องให้เป็นแม่เมือง รวมทั้งได้รับการเชิดชูเกียรติจากสำนักงานวัฒนธรรมประจำจังหวัดให้เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ในงานวิจัยนี้ใช้หมอเหยาผู้บอกข้อมูลจังหวัดละ 3 คน รวม 12 คน

การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Study) โดยจะกล่าวถึงขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารไปจนถึงขั้นตอนการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แล้วบันทึกเทปและวิดีโอเพื่อนำข้อมูลที่เป็นบทหรือเรียกขวัญเพื่อรักษาผู้เจ็บป่วยของชาวผู้ไทยมาถอดเทปและวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีวาทกรรมปฏิบัติศาสตร์ เรื่อง วังนกรรม ของ จอห์น อาร์. เซอร์ล

ที่กล่าวว่า เราสามารถกระทำการต่าง ๆ ได้โดยอาศัยคำพูด โดยมีกริยาที่ก่อให้เกิดการกระทำ (performative verb) นอกจากนี้ทุกถ้อยคำที่กล่าวออกมา ยังมีเจตนาแฝงอยู่ด้วยเสมอ

สำหรับแนวคิดเรื่องวัจนกรรมนี้ ผู้วิจัยจะนำมาใช้วิเคราะห์คำเ็นขวัญเพื่อรักษาโรคของหมอเหยาชาวผู้ไทยเพราะหมอเหยาผู้ทำหน้าที่เ็นขวัญจะใช้ถ้อยคำที่แสดงถึงวัจนกรรมประเภทต่าง ๆ เพื่อชักจูงและโน้มน้าวจิตใจของผู้ป่วย เพื่อให้เกิดกำลังใจในการลุกขึ้นมาต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บ รวมทั้งแก้ปัญหาความทุกข์ทรมานใจจากปัญหาชีวิต โดยใช้ทฤษฎีวัจนกรรมของจอห์น อาร์. เซอร์ล (John R. Searle 1969:12-20) มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยใช้เวลาในการลงพื้นที่ช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม 2556 และช่วงวันหยุดราชการเสาร์-อาทิตย์ในเดือนมิถุนายนอีก 1 เดือน พื้นที่เก็บข้อมูลดังนี้ได้แก่

1. หมอเหยาชาวผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์และอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์
2. หมอเหยาชาวผู้ไทย อำเภอเรณูนครและอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
3. หมอเหยาชาวผู้ไทย อำเภอพรรณานิคมและอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
4. หมอเหยาชาวผู้ไทย อำเภอคำชะอีและอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ผลการศึกษา (Results)

ผลการศึกษาวัจนกรรมจากคำเ็นขวัญในพิธีกรรมรักษาโรคของหมอเหยาชาวผู้ไทยใน 4 จังหวัด คือ กาฬสินธุ์ นครพนม สกลนคร และมุกดาหาร พบว่า หมอเหยาจะลำ (ร้อง) เป็นทำนองเพื่ออ้อนวอนผีฟ้าพญาแถนหรือ

ผีบรรพบุรุษ เพื่อสอบถามอาการเจ็บป่วยจากผีว่า ความเจ็บป่วยนี้เป็นเพราะไปทำผิดผีหรือถูกผีกระทำให้ไหม เพราะหากเป็นอาการเจ็บป่วยจากโรคภัยที่เป็นพยาธิสภาพมาเบียดเบียนแล้ว หมอเหยาจะไม่รักษาแต่จะแนะนำให้ไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาล

การรักษาจะเริ่มด้วยหมอแคนเป่าบรรเลงในทำนองเชิญผี หมอเหยาจะจุดเทียน บอกความประสงค์ในการทำพิธีให้ผีผู้เป็นใหญ่ในพิธี ในที่นี้คือผีฟ้าพญาแถน ให้ทราบวัตถุประสงค์ในการทำพิธี จากการสัมภาษณ์หมอเหยาทำให้ทราบว่า เมื่อหมอเหยาเข้าสู่พิธีกรรมการเชิญผีฟ้าพญาแถนมาเข้าร่างจะเริ่มรู้สึกชาที่ปลายนิ้วเท้า จนถึงใบหน้า และไม่มีความรู้สึกว่าเป็นตัวเอง แต่จะเริ่มคลุ้มตามเสียงแคน และออกท่าพ้อนล่า ส่วนคำเ็นขวัญเพื่อรักษาโรคนั้นจะล่า (ร้อง) ออกมาเองโดยไม่รู้สีกตัว ในเรื่องนี้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า คำเ็นขวัญดังกล่าวเป็นสิ่งที่หมอเหยาจดจำอยู่ในสามัญสำนึกที่มีศัพท์เป็นภาษาหมอล่าว่า “แตกอ้อ” หมายถึง การท่องจดจำเนื้อหากลอนล่า (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์หมอเหยานางชันมา โกมลรัตน์ อายุ 65 ปี บ้านโนนสังข์ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม) ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมของหมอเหยาในการทำพิธีเหยาพบว่าเมื่อเริ่มต้นพิธีเชิญผีฟ้าพญาแถนนั้น ร่างของหมอเหยาสั่นเล็กน้อย และขยับตัวโยกไปมา หมอเหยาบางคนจะเริ่มตบมือจากซ้ายไปขวา ตามจังหวะเสียงแคน ช่วงเวลานี้ผีที่สิงในร่างหมอเหยาจะชวนผู้ป่วยสนทนาซักถามว่าเป็นใคร ต้องการสิ่งใด แต่ถ้าผีไม่ยอมพูดหรือตอบหมอเหยาจะเสี่ยงตายเพื่อหาคำตอบเอง ตัวอย่างคำถามของหมอเหยา เช่น “อาการเจ็บป่วยครั้งนี้เกิดจากผีกระทำให้หรือไม่” “ถ้าผู้ป่วยขอมาหรือตั้งเครื่องบัตพลีสะเดาะเคราะห์แล้วจะหายหรือไม่” “อาการเจ็บป่วยครั้งนี้จะใช้เวลาในการรักษานานหรือไม่จึงจะหาย” เป็นต้น

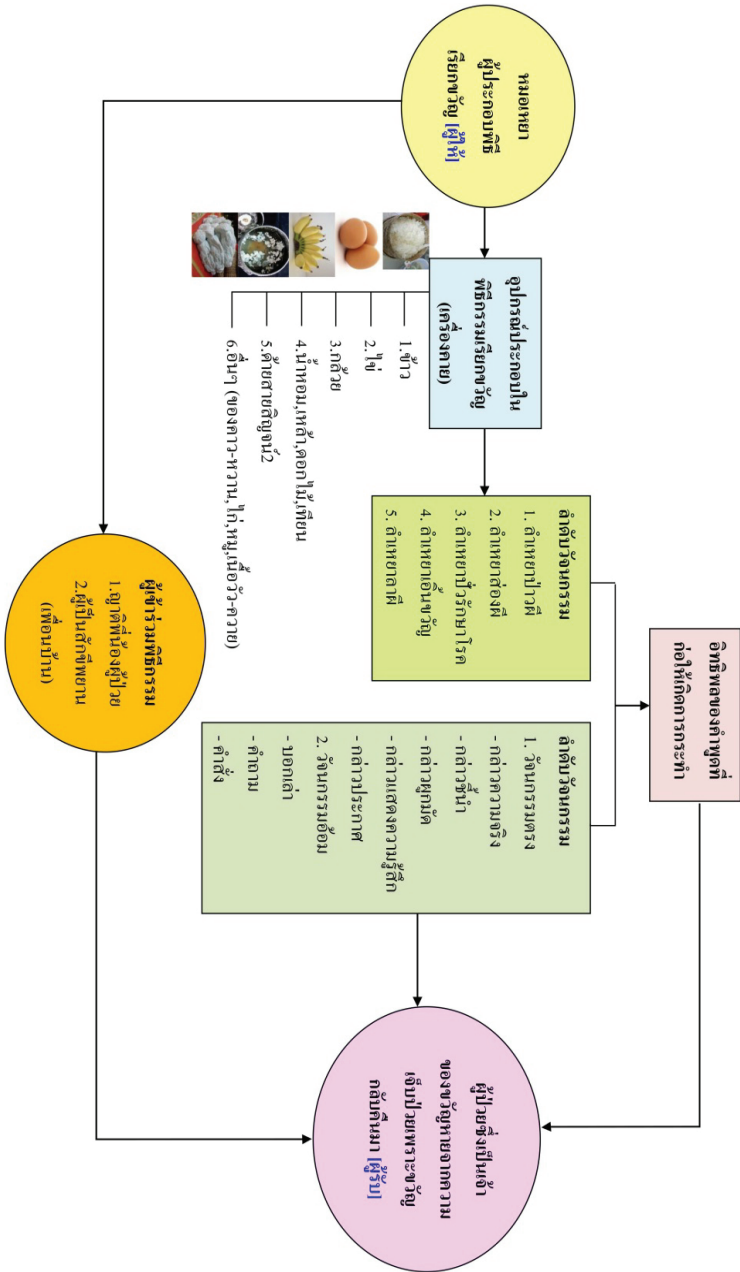
จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า หมอเหยาซึ่งเป็นชาวผู้ไทยจะเ็นขวัญโดยใช้ภาษาผู้ไทย ซึ่งผู้ฟังในที่นี้เป็นชาวผู้ไทย จึงสามารถเข้าใจถ้อยคำในการเ็นขวัญได้ โดยคำเ็นขวัญจะมีท่วงทำนองและเนื้อหาไพเราะ และมี

หมอแคนเป็นผู้เป่าแคนคลอไปขณะหมอเหยาประกอบพิธีเหยา บางครั้งอาจจะ มีบทสนทนาเพื่อซักถามผู้ป่วยและญาติที่มาร่วมพิธีกรรมด้วย

บทลำเอิ้นขวัญมีองค์ประกอบของเนื้อหาตามลำดับวัจนกรรม ได้แก่

1. การไหว้ผีเชิญผี
2. การลำส่อดูอาการป่วยและไต่ถามหาสาเหตุของ ความเจ็บป่วย
3. การลำป่าวเพื่ออ้อนวอนร้องขอจากผี
4. การเรียกขวัญและสู่ขวัญผู้ป่วยให้กลับคืนมา
5. การลาผีและส่งผีกลับสวรรค์ โดยมีการใช้วัจนกรรมต่าง ๆ ตามขั้นตอนในการรักษาดังจะนำเสนอต่อไปนี้

พิธีกรรมมหา

1. การวิเคราะห์วัจนกรรมที่มีคำกริยาเป็นตัวบ่งชี้ (วัจนกรรมตรง)

ในที่นี้จะวิเคราะห์โดยศึกษาจากวัจนกรรมที่มีคำกริยาเป็นตัวบ่งชี้ (วัจนกรรมตรง) ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 5 หัวข้อย่อย ได้แก่ วัจนกรรมกลุ่มบอกกล่าว วัจนกรรมกลุ่มชี้แนะ วัจนกรรมกลุ่มผูกมัด วัจนกรรมกลุ่มแสดงความรู้สึก และ วัจนกรรมกลุ่มแถลงการณ์ ดังต่อไปนี้

1.1 กลุ่มบอกกล่าว (Assertives) เป็นวัจนกรรมที่แสดงให้เห็นว่า ผู้พูดเชื่อในความเป็นจริงเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ และความเป็นไปที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัว จึงต้องการบอกเล่าข้อมูลดังกล่าวด้วยเห็นว่า ผู้ฟังยังไม่ทราบหรือจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟังดังจะพบในบทร้องของหมอเหยาตอนที่หมอเหยาลำเหายาส่องดูอาการผู้ป่วยเพื่อสอบถามหาสาเหตุของความเจ็บป่วย หมอเหยาจะพิจารณาโดยฟังคำตอบจากผู้ป่วยหรือผีที่เข้ามาเข้าสิงหรือผีครูของหมอเหยาเองว่า การป่วยครั้งนี้เกิดจากอะไร และจะรักษาด้วยการเหยานี้ได้หรือไม่ จึงจะตัดสินใจในการรักษาให้ผู้ป่วยต่อไป เช่น มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งในหมู่ญาติพี่น้อง มีการกระทำที่เป็นการละเมิดต่อผีบรรพบุรุษ ผีป่า ผีนา ผีไร่ ผีน้ำ ผีบ้านผีเรือน ซึ่งความผิดปกติขณะนี้ เรียกว่า “การผิดผี” ดังนั้นเมื่อผีโกรธไม่พอใจที่ถูกลูกหลานลบหลู่ จึงบันดาลให้เกิดความเจ็บป่วยตามมา ดังตัวอย่างวัจนกรรมตั้งสมมติฐาน (Hypothesising) ในประโยคที่ว่า “**หรือว่ากรรมหนึ่งนั้น มีแนวอันใดมาต้องเชิญเจ้าส่องเบ่งดูหรือว่ามีแนวกรรมพวกพี่น้องจะบางบ้านหล่อดิ่ง เคียดขี้ดิ่งตัน ข้าบละ(หรือว่ามีกรรมอย่างใดมาถูกเชิญตรวจดูหน่อย หรือว่ากรรมที่เกิดจากพี่น้องทะเลาะเบาะแว้งกัน)**” ข้อความนี้เป็นการคาดเดาเหตุการณ์ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องให้เจ็บป่วยว่า ผลจากความเจ็บป่วยครั้งนี้เป็นด้วยกรรมจากการที่ ผู้ป่วยไปทำผิดฮึดคอง อันเป็นหลักประพฤติปฏิบัติตามทำนองคลองธรรมที่ดีของคนอีสานซึ่งจะมีข้อห้ามไม่ให้ญาติพี่น้องมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกัน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ให้ข้อมูล ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ผู้ป่วยบางรายมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกับญาติพี่น้องจริงเกี่ยวกับ

เรื่องทรัพย์สินที่น่าซึ่งเป็นมรดกจากพ่อแม่ที่ผู้ป่วยไม่พอใจในการแบ่งมรดกจึงมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกันกับญาติพี่น้อง และต่อมาผู้ป่วยก็ล้มป่วยลง แต่หลังจากทำเครื่องคาย (เครื่องบูชา) ต่อผีบรรพบุรุษแล้ว คู่กรณีทั้งสองฝ่ายก็มีการประนีประนอมกัน อาการเจ็บป่วยก็ทุเลาลงในที่สุด

1.2 กลุ่มชี้แนะ (Directives) เป็นวจนกรรมที่ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังทำอะไรสักอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ของผู้พูด แต่มีน้ำหนักของถ้อยคำต่างกัน (ความสุภาพหรือความรุนแรงของถ้อยคำ เช่น ขอร้องหรือสั่ง) ดังจะพบในบทร้องของหมอเหยาตอนที่หมอเหยาทำการเอ็นขวัญเพื่อเชิญชวนให้ขวัญที่หนีไปอยู่ในที่ไม่ดีต่าง ๆ กลับมาสู่ร่างของผู้ป่วยตามเดิมก็จะมีลักษณะของการวิงวอนขอร้องหรือเชิญชวน ลักษณะดังกล่าวนี้จะพบได้เสมอในบทร้องเรียกขวัญ และถือเป็นหัวใจสำคัญของการเรียกขวัญว่าจะมีการใช้วจนกรรมในลักษณะการขอร้อง (Requesting) เช่น “ มาฮอดแล้ว มาเทียมกายเต๋เยื่อเชิญ...เชิญมาคันว่า มาฮอดแล้ว มาลงอยู่ในชั้นห้าเต๋อ (ชั้นที่ใส่ดอกไม้ รูปเทียน อย่างละ 5 คู่เพื่อบูชาครู) บ่อนจบบ่อนงามเจ้าเคยอยู่เชิญมาเต๋อเจ้า ชันพาข้าวเผ่นเพ็งแต่งถ้ำ (มาถึงแล้ว มาสิงในกายหนอยนะ เชิญลงมาอยู่ในชั้นห้า ที่จัดแต่งอย่างสวยงาม เชิญลงมานะ)” ในที่นี้จะพบว่า หมอเหยาต้องการขอร้องให้ผีฟ้าพญาแถนและบรรดาผีเทพเทวดาต่าง ๆ ลงมาจากสวรรค์เพื่อเข้ามาอยู่ในเครื่องคายที่ตกแต่งอย่างสวยงาม แล้วลงมาสิงในร่างตนเองเพื่อทำการตรวจรักษาอาการเจ็บป่วยครั้งนี้

1.3 กลุ่มผูกมัด (Commissives) เป็นวจนกรรมที่ผู้พูดมีจุดมุ่งหมายแสดงให้เห็นว่าจะกระทำการบางอย่างเพื่อผู้ฟังในอนาคต เช่น สัญญา สาบาน หรือ เสนอตัว ดังจะพบในบทร้องของหมอเหยาตอนเชิญผีครูบาอาจารย์และเทวดามาช่วยกันรักษาผู้ป่วย รวมทั้งการเจรจาทอรองกับผีที่มาเข้าสิงผู้ป่วยเพื่อให้ยอมยกโทษแก่ผู้ป่วยที่ทำผิดผี โดยจะมีการสัญญา (promising) ว่า ถ้าผู้ป่วยหายเป็นปกติดีแล้ว จะมอบสิ่งของต่าง ๆ ที่ผีอยากได้หรือเสนอให้

เครื่องคาย (เครื่องบูชา) เช่น สังเวแก่ผี เช่น “อ้าวบาดนี้นันสลิถามเขาอีกที หรือว่า ซิดีย่อนไปทำบุญสร้างบ่อนอยู่เห้อครุบายาคูอยู่ซึหายความเจ็บป่วย ไข้ซิดีได้เบาบางหายได้บ่อน้อ... (เอาละนะ ทีนี้จะถามอีกที อาการป่วยจะดีขึ้นไหม ถ้าไปทำบุญ ด้วยการสร้างกุฏิให้พระอยู่ อาการป่วยจะหายไหม) ”

1.4 กลุ่มแสดงความรู้สึก (Expressives) เป็นวัจนกรรมที่บ่งบอกอารมณ์ความรู้สึกและทัศนคติของผู้พูด ผู้ฟังจะรู้สึกซาบซึ้งประทับใจในคำพูดที่แสดงความรู้สึกต่าง ๆ เช่น ขอบคุณหรือขอโทษ ดังจะพบได้ในบทร้องของหมอเหยาตอนที่หมอเหยาล่าเอ็นขวัญ จากการศึกษาบทร้องประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญเพื่อรักษาโรค นั้น จะมีการใช้วัจนกรรมนี้มากที่สุด เช่น วัจนกรรมปลอบประโลมใจ (Reassuring) “อ้าวบาดนี้สิมาเอาขวัญเด้อ ขอให้ผู้นี้หายโรคหายภัย หายสรรพโรค หายสรรพภัย อย่าให้อันได้มาพ่าย อย่าให้อันได้มาชุน อ้าวตกในมือนี้อี้อีดีในมือนี้อี้อี อย่าให้ตกน้ำผีพราย อย่าให้หายน้ำผีป่า ให้ขวัญเจ้ากลับคืนมากินข้าว นั้งเฮือนแผ่ตัญญาแผ่มุงหนา มานั้งเฮือนแผ่ตัญญาคามุงถึมากินตบไถ่กล้า มากินหน้าไถ่แดง มาเย้อขวัญขวัญเอ้ย ...” (เอาละนะ บัดนี้ จะมารับขวัญ ขอให้คนนี้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ อย่ามีอะไรมาแผ้วพานอีก ขวัญจงกลับมา อย่าหนีตกหายไปเพราะผีพราย ผีป่า มานะขวัญเอ้ย มากินข้าวปลาอาหาร มาอยู่ในบ้านในเรือนที่มุงหลัง มากินไถ่ที่จัดไว้ให้เป็นเครื่องเช่นสังเวนี้)

1.5 กลุ่มแถลงการณ์ (Declaratives) เป็นกลุ่มถ้อยคำที่ผู้พูดประกาศเพื่อกระทำการบางอย่าง อันมีผลทำให้สภาพสิ่งของ บุคคล หรือปรากฏการณ์ต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปเป็นวัจนกรรมที่แสดงให้เห็นเจตนารมณ์อย่างชัดเจน ดังจะพบได้ในบทร้องประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญเพื่อรักษาโรคของหมอเหยาตอนที่หมอเหยาจะเริ่มต้นทำพิธีเหยาด้วยการใช้วัจนกรรมป่าวประกาศ (appointing) แก่เทวดาบนสวรรค์ให้ลงมาสิงตนเอง ตัวหมอเหยาจะเปลี่ยนสภาพเป็น “นางเทียม” (คนทรง) ที่จะทำหน้าที่สื่อสารระหว่างผีในร่างตนเองกับผีในร่างผู้ป่วย เพื่อสอบถามหาสาเหตุของความเจ็บป่วย เช่น “เฮ้าละเด้อ... คั้นว่าสาธุ

เด้อ พญาแถนเพิ่นอยู่เทิงฟ้า ครุบา เพิ่นอยู่ทางนอกคันเดียนี่ เขิญเด้อ คันตูรู้
ตากันไว้ ปัวไข่เบ้งดู คันเดียนี่ เขิญเด้อ ตั้งแต่นางเหล้า สุชาดาคนต่างคัน
ฮ่วมฮ้อง ให้เจ้าฮ้อง ปวดกุ่มหู หลับตา ละเอ้า ... ตั้งแต่วอกเพิ่นกล้า พวกหมู
กล้าเพิ่นเคย ลงมาเทียมเฮาบาคนี้ (เอาละนะ สารุ พญาแถนผู้อยู่บนฟ้า ครูอาจารย์
ที่อยู่ข้างนอก ตอนนี ขอเขิญหน่อยนะ เขิญลงมารักษาผู้ป่วย นางสุชาดา เขิญลง
มา รวมทั้งบรรดานักรบผู้กล้าหาญด้วย มาสังร่างฉันเดียนี่) ”

กล่าวได้ว่า การทำพิธีกรรมเหยาเป็นการรักษาโรคที่ใช้ถ้อยคำในการ
เยียวรักษาคิดใจ โดยหมอเหยาจะเลือกใช้วัจนกรรมต่างๆ ได้เหมาะสมและ
สอดคล้องกับสถานการณ์ ซึ่งจากการวิเคราะห์บทร้องเรียกขวัญในพิธีกรรม
รักษาโรคพบว่า มีการใช้วัจนกรรมครบตามที่ เซอร์ล (Searl) กล่าวไว้ทั้ง 5
กลุ่มวัจนกรรม และคำพูดเหล่านี้ล้วนนำมาใช้พูดเพื่อให้ขวัญและกำลังใจกลับ
คืนมาสู่ตัวผู้ป่วย ซึ่งคือการเรียกขวัญที่หนีไปให้กลับคืนมา และผู้ป่วยหายเป็น
ปกติตามเดิม

2. การวิเคราะห์วัจนกรรมอ้อม

วัจนกรรมอ้อม หมายถึง ความหมายประจำรูปภาพของผู้พูด ซึ่งไม่
สอดคล้องกับความหมายที่เป็นเจตนาที่แท้จริงของผู้พูด การพูดลักษณะนี้
ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังได้รับทราบถึงบางสิ่งบางอย่างที่มากกว่ารูปภาพที่ปรากฏ
โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์บทร้องเรียกขวัญผู้ป่วย ซึ่งจะเลือกใช้ถ้อยคำที่เป็น
วัจนกรรมอ้อม โดยจะพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างรูปประโยค (Form)
และหน้าที่ของประโยค (Function) กล่าวคือ วัจนกรรมตรงจะใช้รูปประโยค
ที่ทำหน้าที่ตรงตามเจตนาของผู้พูด ขณะที่วัจนกรรมอ้อมใช้รูปประโยคไม่
ตรงตามเจตนาของผู้พูด เช่น การใช้รูปประโยคคำถามโดยมีคำแสดงการถาม
มีอันหยัง (มีอะไร) ทางเหรอ (ทางไหน) เฮ็ดผอเหรอ (ทำอะไร)แต่มีเจตนาขอร้อง
การใช้ถ้อยคำลักษณะนี้จัดเป็นการใช้วัจนกรรมอ้อมซึ่งเป็นการแสดงถึงความ
สุภาพอ่อนน้อมต่อผี เช่น “อยากฮู้ได้...มีอันหยังกะมาลี ผีอันหยังกะมาซุน

บ่นอ เพิ่นมาแต่ทางเหรอบอกข่อยนำเด้มาทางภูแนวห้วย แนวคลองหนอง
น้ำละบ่มาทางภูผัด ฝ่ายก้า ถ้านั้น แม่นบ่นอเจ้าเห็นอินางเก็บดอกไม้ เลย
เล่นลัดตามมาแม่นบ่นอเจ้าอยากได้ห่อแก้วทองคำ เป็นบ่อนำบ่อนอยู่เอา
แนวใด จังสีกักเจอตัวเจ้าอยากได้แพรวachsenใหม่ แนวได้ซิหาหื้อเฮ็ดแนว
เผอเหรอบอกซิถักเจอ เฮ็ดหื้อหายคลายส่วงได้ขอเฮื้อลูกกะคาย ขอเฮื้อหาย
กะบ่อน ขอนำแนเดื้อ (อยากรู้จังเลย มีอะไรมาเข้าสิง ผีที่มาสืงนี้มาจากทาง
ไหน บอกฉันหน่อยนะ มาทางภูเขา ทางลำห้วย คลอง หนองน้ำ ถ้าใช่ไหม ผี
ไปเห็นคนป่วยเก็บดอกไม้ในป่า เลยตามมาใช้หรือเปล่า ผีอยากได้บ้านทำจาก
แก้ว บ้านทำจากทอง เป็นที่อยู่ จะแบบไหน จะหาให้ เอาแบบที่ท่านถูกใจ หรือ
จะเอาผ้าไหมแพรว ผ้าถุงไหม จะเอาแบบไหน จังจะถูกใจ แล้วทำให้คนป่วย
นี้หาย ขอให้คนป่วยลุกขึ้นนั่งได้หน่อยนะ)”

นอกจากนี้ ยังมีการใช้รูปประโยคคำสั่ง แต่เจตนาเป็นการปลอบ
ประโลมใจ เช่น “..เฮื้อเจอดีชะเด้ออ้าย เจองามชะเด้อพี่เฮื้อเจอดีจังน้ำสาংใจ
งามๆ จังน้ำออกบ่อเจ้าอย่าเจอบ่ตีนลือคือน้ำฮ่องไซจิตเจออ้าย ให้มันมายคือ
เก๋ออย่าคิดโสเกศร้าหมองเม้าผู้เดียวเจ้าผู้เดียวนี้หว่านกำนกองเสนหาให้ได้
โสภางมลิตั้งเดิมคาเค้า” จากข้อความนี้ ผู้พูดกล่าวว่า ให้ทำใจให้สบายนะ
ทำจิตใจให้สดใสเหมือนน้ำจากบ่อ ทำจิตใจให้สบายเหมือนก่อนจะเจ็บป่วย ซึ่งมี
ลักษณะเป็นการสั่ง แต่ถ้าพิจารณาความหมายแล้วถ้อยคำในประโยคนี้แล้ว จะ
เป็นการพูดที่มีเจตนาเพื่อปลอบประโลมใจให้ผู้ป่วยคลายจากความทุกข์ระทม
ใจ ทำจิตใจให้สบาย อย่าคิดมากก็จะหายจากโรคร้ายไข้เจ็บได้ในที่สุด สรุปได้ว่า
วัจนกรรมจากคำเ็นขวัญเพื่อรักษาโรคของหมอเหยาชาวผู้ไทย มีการใช้ทั้ง
วัจนกรรมตรงและวัจนกรรมอ้อมตรงตามทฤษฎีวัจนกรรมของ จอห์น อาร์
เซอร์ล (John R. Searle)

การใช้ข้อคำในการรักษาผู้เจ็บป่วยซึ่งสะท้อนภาพให้เห็น
ภาพที่ก่อให้เกิดกระทำ (Speech Acts of Soul Recalling)

บริบททางวัฒนธรรมประเพณีของชาวผู้ไทย

ทัศนคติส่วนตัว

1. บอกกล่าว, ยืนยัน, ตอบ, แสดงความเห็น

ความเชื่อและศรัทธา

เป็นประโยชน์ต่อตัวผู้ป่วย

2. ขอร้อง, เถียงชวน, วิงวอน, เตือน, ปราบ, ชู

ในการขอขมาจิตประเพณี

จริงใจปราศจากเงื่อนไข

3. สุกพันให้สัญญา

มีเงื่อนไขอย่างพอเหมาะ

อารมณ์ด้านบวก

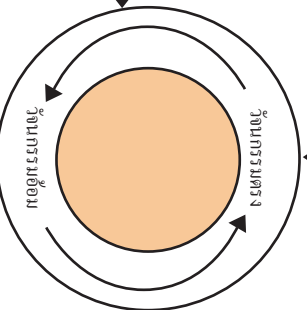
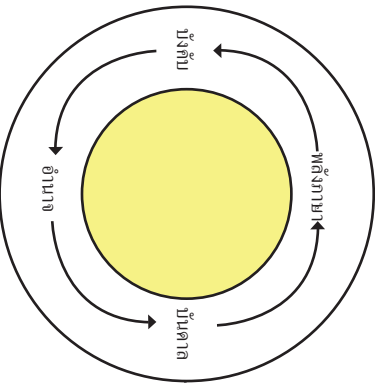
4. การแสดงออกด้วยอารมณ์ ความรู้สึก

อารมณ์ด้านลบ

ผู้ทำต้องได้รับการยอมรับจากสังคม

5. ปาประการ

เมื่อทำแล้วผลจึงกรมต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น

ภูมิปัญญาที่บรรพชนชาวผู้ไทยสั่งสม
มาทอดสืบทอดถึงปัจจุบัน

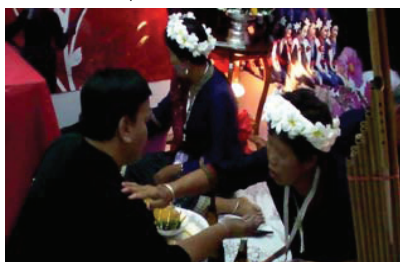
ภาพประกอบพิธีกรรมเหยารักษาโรค

รูปภาพประกอบว้จันกรรมจากคำเ็นขวัญในพิธีกรรมรักษาโรคของ หมอเหยาชาวผู้ไทย

ภาพที่ 1 หมอเหยาผูกแขนรับขวัญเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2556 ที่จังหวัดมุกดาหาร

ภาพที่ 2 หมอเหยาทำพิธีเ็นขวัญเพื่อสิริมงคล เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2556 ที่ จ.สกลนคร

ภาพที่ 3 หมอเหยาปลอบประโลมผู้ป่วย ที่ จังหวัดมุกดาหารเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2556

ภาพที่ 4 หมอเหยาหลังเสร็จพิธีสะเดาะเคราะห์ที่ จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2556

ภาพที่ 5 หมอเหยาทำพิธีตัดเวรกรรม ที่จังหวัด นครพนม เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2556

ภาพที่ 6 ผีฟ้านางเทียมขณะทำพิธีไล่เหยาที่ จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2556

สรุป (Conclusion)

จากการการศึกษาวัจจกรรมจากการเฝ้าระวังในพิธีกรรมรักษาโรคของ หมอเหยาชาวผู้ไทยใน 4 จังหวัด คือ กาฬสินธุ์ นครพนม สกลนคร และมุกดาหาร สรุปได้ว่า หมอเหยาใช้ภาษาผู้ไทยในการเฝ้าระวัง และผู้ฟัง (ผีที่เข้าสิง)จะต้อง เข้าใจในถ้อยคำที่หมอเหยาพูดซักถาม โดยการเฝ้าระวังจะมีท่วงทำนองไพเราะ และมีเสียงแคนเป่าคลอในขณะประกอบพิธีกรรม ในบางครั้ง อาจจะมีบทสนทนา เพื่อซักถามอาการจากผู้ป่วยและญาติพี่น้องที่มาร่วมพิธีกรรมด้วย

การใช้วัจจกรรมในการเฝ้าระวังเพื่อรักษาผู้เจ็บป่วยของชาวผู้ไทยนี้ จัดเป็นวิธีการรักษาโดยใช้คำพูดเพื่อปลอบประโลมใจ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพล ของคำพูดที่มีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของ ผู้ฟัง เพราะเมื่อผู้ฟังเกิดขวัญและ กำลังใจ ย่อมทำให้มีพลังกำลังและเรี่ยวแรงที่จะลุกขึ้นมาต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บได้ อย่างไรก็ตาม การรักษาด้วยการเหยานี้ ผลการรักษาอาจจะไม่สำเร็จทุกรายไป เพราะผู้ป่วยบางรายไม่ได้เจ็บป่วยจากความผิดปกติทางจิตใจ แต่เป็นโรคร้ายที่ เกิดจากพยาธิสภาพ ผู้ป่วยจึงต้องเข้ารับการรักษาจากแพทย์แผนปัจจุบัน จากการสังเกตการณ์ภาคสนามของผู้วิจัยพบว่า หมอเหยาส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิงสูงอายุซึ่งจะมีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต ทำให้สามารถพูดปลอบประโลมใจ หรือหาวิธีการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยให้มีอาการดีขึ้นได้ ประกอบกับความเชื่อถือ ที่มีต่ออำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ของผีฟ้าพญาแถนและผีบรรพบุรุษที่ชาวผู้ไทยเคารพ นับถือ จึงทำให้หมอเหยาซึ่งเป็นร่างทรงของผีฟ้าพญาแถนและผีบรรพบุรุษ กลายเป็นหมอพิเศษที่มีพลังอำนาจที่จะบันดาลให้ผู้ป่วยหายจากอาการเจ็บป่วย ได้ในที่สุดซึ่งในเรื่องนี้ เป็นความเชื่อส่วนบุคคล และแสดงให้เห็นว่า ถ้ามุขนุ้ยมีความเชื่อถือและศรัทธาต่อสิ่งใด ย่อมก่อให้เกิดกำลังใจ ในการต่อสู้กับอุปสรรค ต่างๆ ได้ ดังนั้น การเฝ้าระวังของหมอเหยาจึงมีอิทธิพลต่อการรักษาอาการ เจ็บป่วยทางจิตใจของชาวผู้ไทย นอกจากนี้ความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของ ผีฟ้าพญาแถนและผีบรรพบุรุษถือเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการรักษาความ

สงบสุขและความร่มเย็นของคนในท้องถิ่นได้อีกทางหนึ่งด้วย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รศ.ดร.วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์ และ ผศ.,ดร. สุรสิทธิ์ ไทยรัตน์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัยของข้าพเจ้าที่คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน ที่ได้ให้คำแนะนำจนทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จสมดังวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจไว้ทุกประการ

บรรณานุกรม

- दनัย चातुष्यस.(2548). **บทบาทของบรหองประกอบพิธีกรรมเหยาของชาวผู้ไทย.**
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
ทรงคุณ จันทจร. (2540). **การรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีเหยาของชาวผู้ไทย:**
ศึกษากรณีชาวผู้ไทยอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร.
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
มาลี สิทธิเกรียงไกร. (2538). **หมอเหยา: ผู้รักษาพื้นบ้านในชุมชนชาว**
ผู้ไทย. สาธารณสุขศาสตร์ มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
วรารุณี เรืองบุตร. (2547). **ดนตรีประกอบพิธีกรรมอีสานเหนือ.**
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
วิญญู ผลสวัสดิ์. (2536). **พิธีกรรมเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวผู้ไทยตำบลคำชะอี.**
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์. (2529). **วิวัฒนาการพิธีทำขวัญของคนไท.** กรุงเทพฯ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
สุรัชย์ ชินบุตร. (2553). **การสืบทอดอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของหมอเหยาและ**
อัตลักษณ์ของชาวผู้ไทยในพิธีเหยาเลี้ยงผี. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
สุวิทย์ ธีศาวัตรและณรงค์ อุปัญญา. (2538). **รายงานการวิจัยเรื่องการ**
เปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวและชุมชนอีสาน:กรณีผู้ไทย. กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
Searle, John R. (1969). **Speech Acts : An Essays in the**
Philosophy of Language. Cambridge : Cambridge
University Press.